

PREDLOG PREPORUKA I PRAKTIČNIH POLITIKA

NASILNI EKSTREMIZAM I MLADI – OD DEZINFORMACIJE DO RADIKALIZACIJE

Dokument je izrađen/a uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan kojeg implementira Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Center for Research and Policy Making (CRPM) i Institute for Democracy and Mediation (IDM) a finansijski podržava Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost Centra za slobodne izbore i demokratiju i ne odražava nužno stavove Centra za promociju civilnog društva, Center for Research and Policy Making (CRPM), Institute for Democracy and Mediation i Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Sadržaj

Uvodne napomene	2
Strateške intervencije	3
Praktične preporuke	3

BEOGRAD, JANUAR 2024. GODINE

Uvodne napomene

Uvođenje praktičnih preporuka i politika koje odražavaju kompleksnost i raznolikost izazova s kojima se suočavaju mladi ljudi u Srbiji postaje ključno kako bi se promovisao njihov prosperitet, aktivizam i integracija u društvo. Analiza (zasnovana na velikom istraživanju javnog mnjenja) koju je Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) ukazuje na različite aspekte njihovog života, uključujući ekonomske prilike, odnose u porodici, verske i nacionalne stavove, bezbednost, političku participaciju, obrazovanje, izvore informisanja i izloženost govoru mržnje.

Prateći kvantitativne podatke koje smo dobili kroz istraživanje sa mladima starosti do 30 godina, o ekonomskoj situaciji, bezbednosti, političkom angažovanju, obrazovanju i mentalnom zdravlju mladih, prepoznali smo potrebu za integrisanim pristupom koji podstiče razvoj mladih na svim nivoima. Naša namera je bila da formulišemo preporuke i predloge praktičnih politika koje će mladima u dinamičnom društvu u kome živimo omogućiti da postanu aktivni građani koji doprinose pozitivnim promenama u svojoj zajednici. Ove preporuke ne predstavljaju samo skup instrukcija, već poziv na akciju i partnerstvo, jer je zajednički napor ključ uspeha u stvaranju održivog i inkluzivnog okruženja za mlade u Srbiji. CeSID je formulisao preporuke na osnovu podataka iz istraživanja javnog mnjenja, bez intencije da ulazi u sve druge detalje i moguće intervencije od strane različitih ekspertskih grupa a koji bi iz polja svojih specijalizacija mogli da pruže snažan doprinos.

Pitanje nasilnog ekstremizma postalo je u protekloj deceniji izuzetno aktuelno, kako među domaćom, tako i međunarodnom javnošću i jedan od glavnih okidača za pojačane napore u njegovom istraživanju jeste rat u Siriji. Zapadni Balkan, uključujući Srbiju, istakao se kao značajan izvor potencijalnih regruta za terorističke i ekstremističke aktivnosti. Srbija, na drugoj strani, kao i većina drugih zemalja na Zapadnom Balkanu, suočava se s imanentnim izvorima nasilnog ekstremizma, uključujući ideološki motivisan desničarski ekstremizam i etno-nacionalizam.

Nasilni ekstremizam predstavlja ozbiljnu društvenu pretnju, ugrožavajući temeljna ljudska prava, vladavinu prava i demokratske principe. Ova pojava, obzirom na prisustvo mehanizama mržnje u svakom obliku ekstremizma, postaje dodatno opasna jer može prerasti u ozbiljne oblike političkog nasilja. Uprkos tome što terorizam predstavlja najviši oblik političkog nasilja, ekstremizam je izazovno definisati, a posebno zato što ga ne pokriva Krivični zakonik Srbije kao posebno krivično delo nasilnog ekstremizma. U ovom kontekstu, ekstremizam se poima kao nepoželjna pojava jer ne korespondira s vrednosnim sistemom liberalne demokratije, direktno podrivajući pravnu državu i vladavinu prava. Plan aktivnosti za prevenciju nasilnog ekstremizma, kako ga predstavlja Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, naglašava da pojam nasilnog ekstremizma obuhvata raznolike manifestacije. Postoji rizik od nedopustivog sjedinjavanja ovih pojmova, što može dovesti do široke primene mera protiv terorizma, uključujući i oblike ponašanja koji ne bi trebalo da budu kvalifikovani kao teroristički akti.¹

¹ Više detalja dostupno: <https://www.un.org/counterterrorism/plan-of-action-to-prevent-violent-extremism>

Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) je smatrao da je najcelishodniji način u definisanju preporuka da se one definišu na dva nivoa: na prvom, da se definišu strateške intervencije koje bi trebalo da odgovore na dugoročni važne i održive akcije i, na drugom, da se definišu praktine intervencije koje različiti akteri mogu da realizuju u kratkoročnom ili srednjeročnom periodu.

Strateške intervencije

- ⇔ Uspostaviti partnerske odnose sa nacionalnim i lokalnim akterima/partnerima kako bi se suočilo sa drugačijim kontekstom za stare pokretače nasilnog ekstremizma, ali i kako bi se analizirali i adresirali novi pokretači desničarskog ekstremizma među mladima. Institucije s kojima treba izgraditi partnerske odnose uključuju, lista ne mora biti konačna, ministarstva (Ministarstva s portfolijom, unutrašnjih poslova, prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, omladine i sporta, kulture i informisanja); Narodna skupština, lokalne samouprave; obrazovne institucije (osnovne i srednje škole i univerziteti), medije, fakultete i civilno društvo.
- ⇔ Raditi na uspostavljanju saradnje sa ministarstvima odgovornim za medije i informisanje, medijskim programima, ali i s međunarodnim i domaćim organizacijama, te promovisati medijsku i digitalnu pismenost, zbog rastućeg značaja komunikacije u organizovanju grupa sklonih nasilnom ekstremizmu.

Praktične preporuke

1. Obrazovanje o toleranciji i različitosti:

- *Podaci:* Prema istraživanju, 30% mladih se izjasnilo da je izloženo govoru mržnje.
- *Podaci:* 34% mladih u našem istraživanju procenjuje da dnevno provede između tri i pet sati na internetu.

Preporuka 1: Razvijati različite mini edukativne programe i kurseve namenjene mladima, na svim obrazovnim nivoima, jer je osnovana pretpostavka da oni mogu dovesti do smanjenja ovakve vrste izloženosti, stvarajući inkluzivno okruženje i smanjujući prostor za nastanak radikalnih mišljenja.

Preporuka 2: Organizovati radionice i seminare u školama sa učenicima i/ili njihovim roditeljima koje bi u svoj fokus stavile rad: na 1) prepoznavanju radikalnom mišljenja i mogućeg ekstremističkog ponašanja, 2) upotrebu medija i društvenih mreža (medijska ili digitalna pismenost), i 3) podizanje svesti o važnosti borbe protiv nasilnog ekstremizma.

Preporuka 3: Raditi na inicijativama koje unapređuju onlajn obrazovne resurse za sticanje novih veština mladih koje mogu da im omoguće bezbedne izvore informisanja i bezbedno ponašanja u onlajn prostoru.

2. Ekonomsko okruženje:

- *Podaci:* ekonomska deprivacija kao pokretač - 32% mladih smatra da u njihovim domaćinstvima mogu priuštiti hranu, odeću i obuću, ali da za to moraju štedeti.

Preporuka 1: Aktivnijom politikom zapošljavanja mladih uticalo bi se na kvalitet njihovog života čime bi se smanjila izloženost siromaštvu, osećaju isključenosti, nemaštine i frustracije, što bi posledično dovelo do smanjenja raznih vidova nasilja, radikalnog mišljenja, ali i nasilnog ekstremizma.

Preporuka 2: Razvijati programe finansijske pismenosti za mlade. Ovi programi treba da imaju za cilj različite aspekte budžetiranja, štednje i upravljanja finansijama kako bi mladi stekli veštine koje će im omogućiti bolje razumevanje i efikasno upravljanje svojim finansijskim resursima.

3. Bezbednost i uključenost institucija:

- *Podaci:* 48% mladih koji veruju da se jedino u porodici mogu pouzdati u zaštitu bezbednosti.
- *Podaci:* 72% mladih ocenjuje rad državnih institucija na osiguravanju bezbednosti kao osrednji.

Preporuka 1: Pojačati politiku sankcionisanja javnih aktera koji podstiču širenje mržnje, nasilja i diskriminacije prema pojedincima, nezavisno od njihovog pola, starosti, vere, seksualne orijentacije ili političkog opredeljenja.

Preporuka 2: Raditi na unapređenju kapaciteta institucija kako bi preventivno delovali na suzbijanju nasilnog ekstremizma.

Preporuka 3: Planirati edukativne aktivnosti radi podizanja svesti o značaju borbe protiv nasilnog ekstremizma, mogućnostima unapređenja stanja, poboljšanja javnih politika u oblasti borbe protiv nasilnog ekstremizma i slično, u koordinaciji sa predstavnicima Narodne skupštine, kao i sa predstavnicima lokalnih parlamenata širom Srbije.

4. Informisanje:

- *Podaci:* mladi najviše koriste Instagram (84%), zatim YouTube (71%), Facebook (53%) i na kraju TikTok (50%).

Preporuka 1: Sprovesti javne kampanje u digitalnom prostoru usmerene ka mlađoj populaciji, iskoristiti društvene mreže i influencersere kao kanale komunikacije s ciljem senzitivisanosti na opasnosti nasilnog ekstremizma, uz korišćenje jezika (reči) ciljane populacije.

Preporuka 2: Kampanje treba planirati i prilagoditi popularnim platformama koje mladi dominantno koristi i razumeti izmenjene medijske navike mladih

5. Aktivnija demokratska participacija:

- *Podaci:* Tek svaki treći ispitanik (35%) tvrdi da redovno učestvuje u izbornom procesu, dok je kod preostalih ispitanika izlazak na izbore uslovljen trenutnom motivacijom, a ne željom da se izbore za sebe i svoj glas.

Preporuka 1: Sprovoditi inicijative i edukativne kampanje koje bi podstakle mlade na veću kako izbornu, tako i generalnu participaciju u političkom životu.

Preporuka 2: Raditi s političkim strankama kako bi otvorile prostor i napravile platformu za delovanje mladih, dodatno ih motivišući da nadgrade stranačke omladinske politike.

6. Zdravstvene inicijative:

- *Podaci:* 30% mladih oseća sreću i radost, dok 15% doživljava utučenost i potištenost tokom školovanja.

Preporuka 1: Razvijati programe mentalnog zdravlja koji treba da budu prilagođeni za 24% mladih koji su izloženi govoru mržnje i nasilju na medijima.

7. Multisektorska saradnja:

Preporuka 1: Podsticati saradnju između relevantnih institucija, organizacija civilnog društva, obrazovnih ustanova i medija, stvarajući sinergiju za celovitu podršku mladima u Srbiji i borbu protiv nasilnog ekstremizma.

8. Unapređenje strateških dokumenata u oblasti:

Preporuka 1: Uključiti mlade u buduće kreiranje politika u polju borbe protiv nasilnog ekstremizma, posebno u preventivne aktivnosti u kojima su mladi najvažniji akter.

Preporuka 2: Sve buduće strateške dokumente dizajnirati na osnovu međunarodnih najboljih praksi u ovoj oblasti.

Preporuka 3: Ubrzati aktivnosti na izradi nove Nacionalne strategije za sprečavanje i borbu protiv terorizma budući da je prethodna istekla pre dve i po godine i Srbija nije pokrivena najvažnijim strateškim aktom.

Preporuka 4: Učiniti dostupnom evaluaciju i ispunjenost ciljeva i rezultata stare Nacionalne strategije za sprečavanje i borbu protiv terorizma za period 2017-2021 kako bi stručna zajednica dobila uvid u sve dobre i loše elemente prethodnog strateškog dokumenta.

Preporuka 5: Usvojiti Nacionalnu strategiju za borbu protiv nasilnog ekstremizma kao zaseban strateški dokument ili odvojiti nasilni ekstremizam u pripremi nove Nacionalne strategije za sprečavanje i borbu protiv terorizma.

Preporuka 6: Razmotriti uvođenje zasebnih krivičnih dela u oblasti nasilnog ekstremizma u postojećem Krivičnom zakoniku Srbije.